

αυτές τις στήλες με τὸ φάνισμα τοῦ βιβλίου τοῦ Σκληροῦ. Αἰσθήματα ἀτομικά καὶ πατριωτικά ἀερολογήματα δὲν ὠφελοῦν στὴ λύση τοῦ ζητήματός μας. Ὁ Σκληρὸς μετὰ τὴν μέθοδο τῆς σκέψης τοῦ ἀντικειμενικοῦ ἐξεταστῆ τῆς κοινωνίας βεβαίωσε τὸ μοιραῖο μῖα ὁμοίαις ἐξέλιξης καὶ στὴν κλασσικὴ περὶ δὲ μας. Οἱ ἐπικριτὲς του μετατόπισαν τὸ ζήτημα στοὺς ἀτομικοὺς τοὺς πόθους. Ὁ Ραμᾶς μάλιστα, θελοντας νὰ ποδείξῃ τὸ σαθρὸ τῆς μεθόδου τοῦ συγγραφέα τοῦ «Κοινωνικοῦ μας ζητήματος» διαστρέφει τὰ λεγόμενά του σὲ βαθμὸ πού δὲ θαρρῶ νὰ τὸ ἐπιτρέπῃ ἡ εἰλικρινὴς συζήτηση. Τὸν ἐπαναφέρω στὶς σελίδες τοῦ συκοφαντούμενου βιβλίου. Αὐτὸ λέει σαφέστατα πὼς ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση ὄχι μόνον δὲν εἶταν ἀντιγραφή τῆς γαλλικῆς σ' ὅλα τῆς τὰ καθέκαστα, ὅπως θέλει ὁ Ραμᾶς νὰ παραστήσῃ, ἀλλὰ πὼς ἔφερε ἀρκετὰ συγκεκριμένον χαραχτήρα. «Κατὰ βάθος ἦτο ἀστικὴ ἐπανάστασις προκληθεῖσα ὑπὸ τῆς πρωτοφανοῦς οἰκονομικῆς εὐεξίας τῶν ἔσω καὶ ἔξω ἀστικῶν στοιχείων, τῆς ἀρτυρίσεως τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος ἰδίως εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας ἀστικὰς τάξεις καὶ τοὺς λογίους τοῦ ἔθνους» (σελ. 38). Ἐξωτερικὴ ἀναλογία τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασις μετὰ τῆς γαλλικῆς δὲν ὑπάρχει βέβαια, ἐσωτερικὴ ὅμως τέττια θὰ βρῆ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ραμᾶς ἂν ἀνατρέψῃ τὴν ἀναλογία πού κάνει τοῦ Ρουσσώ μετὰ καρυφύλι κλέφτικο, τοῦ Ἀλῆ Τεπενλεῆ μετὰ τὸ Βολταῖρο. Πίσση φευδαλικὴ στὸ ἓνα ξέσπασμα μετὰ τὴν τυραννίαν τοῦ Ἀλῆ Πασα καὶ τοῦ Σουλτάνου, ὁμοίαι πίσση φευδαλικὴ στὸ ἄλλο μετὰ τὴν ἀπολυταρχίαν τῶν Λουδοβίκων, ἀστικὴ ἀντίδραση καὶ στὰ δύο, πού εἶχε ἀφορμὴ τὴν «οἰκονομικὴ ἀστικὴ εὐεξία καὶ τὴν ἀφύπνιση τῶν ἀστικῶν στοιχείων». Στὴ Γαλλίαν, ἰδεολογικοὶ πρόμαχοι τῶν ἀστικῶν τάξεων: Ρουσσώ, Βολταῖρος, στὴ ρωμιόσυν ἰδεολογικοὶ πρόμαχοι τῶν ἀστικῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν: Ρήγας Φεραῖος καὶ ἄλλοι λογιοὶ τοῦ ἔθνους. Κι ἂν θέλομε νὰ προχωρήσωμε στὴν ἐρευνα καὶ στὴν ἀναλογία τῶν στοιχείων, οἱ φαναριῶτες καὶ οἱ προύχοντες κοτζαμπασίδες, θαρρῶ, δὲν εἶταν καὶ πολὺ ἐνθουσιώδεις ὑπέμαχοι τοῦ σηκωμοῦ στὴν πρώτη ἀρχὴ του, δὲ διαπνέονταν ἀπὸ τὴν «καταλάγαρη εὐγενικὴ πατριωτικὴ ἰδέαν», πού ὁ ἀπόγονος τοὺς ὑποβάνει μετὰ τόσο ἀλαφρῆ ἱστορικὴ συνείδηση.

Μὰ ἀναίρεσις στὰ καθέκαστα δὲν παίρνουν τέλος, ἂν ἀρχίσωμε, καὶ ἀπαντήσῃς σὲ προσωπικοὺς ὑπαινιγμοὺς δὲν ὠφελοῦν στὸ ζήτημά μας. Ἐνα πνεῦ

μα ἀσπυδασμένο, μελετημένο», ὅπως χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος ὁ Ραμᾶς τὸ συγγραφέα τοῦ «Κοινωνικοῦ μας ζητήματος», θῆταν ἀστείον καὶ νὰ φανταστῆ κανεὶς πὼς θῆπετε σὲ ἀναλογίαι παραλόγαι, πού θέλει νὰ τοῦ ρίξῃ σοφιστικὰ δ' ἐπικριτῆς του, ἀλλάζοντας τὸ βαθύτερον καὶ κύριον ἀστικὸν ἐλατήριον τῆς ρωμαϊκῆς ἐπανάστασις, πού θέλει νὰ τονίσῃ σὲ κατ' ἀναλογία ἐφαρμογὴ νόμου «καμωμένου μετὰ τὸ ἔτσι θέλω!» Τὸ ζαναλέω, δὲ φανταζόμενον τὸ Ραμᾶ ἱκανὸ νὰ πείσῃ σὲ τέττια παραλλάγματα καὶ σοφιστεῖαι καὶ μικρολογικὰ τερτίπια, πού τὰ ἀδράζου μοναχὰ ὅσοι θέλουσι νὰ θολώσουσι τὴν συζήτηση, ἀνικανοὶ νὰ μείνουσι στὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων.

Ὡς τόσο, ἡ ἐξέλιξις, πού ὑπόδειξε τὸ «Κοινωνικὸν μας ζήτημα», φανέρωσε τὸ θαῦμα τῆς καὶ τόσο γρήγορα καὶ σὲ μορφή, πού εἶναι ὁ πιὸ μεγάλος θρίαμβος γιὰ ἓνα τόσο σύντομον ὅσο καὶ οὐσιαστικὸν βιβλιαράκι. Εἶν' ἀλήθεια πὼς αὐτὸ νειρεῦτηκε ὑποδοχὴ πιὸ γενναϊοκαρδῆ ἀπ' τῆς τάξεαι τῶν δημοτικιστῶν, πού στήριξε τῆς πρώται καὶ μεγαλήτεραι ἐλπιδαι. Ἡ ἱστορία τῶθελε νὰ μὴ σκοντάψῃ οὔτε καν σὲ σοβαρότητα καὶ εἰλικρινείαν σ' αὐτέαι τῆς στήλαι. Μὰ τὸ κακὸ τρανὸ δὲν εἶναι, οὔτε ἀδιόρθωτον. Ἡ κραυγὴ τοῦ βιβλίου βρῆκε ἀντίλαλον ἐκεῖ πού ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀγάπη τῆς ζωῆς καὶ τῆς προόδου μείνουσι νωπὲς καὶ ἀκμαίαι. Ὅποιος αἰσθάνεται παρόμοιαι δύναμις, σ' ὅποιου τὰ στήθη πνέει ζωὴ καὶ πόθος γιὰ τὴν πρόοδο, θὰ κατεβῆ ἐκεῖ μαζί μας. Ἡ στενοκεφαλίαι, ὁ βυζαντινισμὸς καὶ ἡ μούχλα πνίγουσι ἐδῶ. Γιὰ ζωντανοὺς δὲν εἶν' ὁ τόπος.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

ΥΜΝΟΣ ΣΤΟ ΜΙΣΤΡΙΩΤΗ

Ὡ, τῶν θεσπῶν φύλακα! πού σόρισεν ἡ Μοῖρα καὶ τῶν πατροπαράδοτων τοῦ γένου μας σωτήρα, πού σώζεις ἀπ' τὸν κίντυνον, τὴ γλώσσα, τὴ θρησκείαν, π' ἀστροπελέκται καὶ φωτιῆς, τοξοῦσαι σὰν τὸ Δία στοὺς καταπτύσσουσι μαλλιαροὺς καὶ δίχως ν' ἀποστάσῃς —εἰς τὰς ἀπέλους τοῦ χώρου ἀνέχεσαι ἐκτάσῃς— πού ἠψίδα, ἀχίναι, κίβωτό, κάλαμο, παπαρδέλαι καὶ Φαίδωνα ἀνικατέψαι, καὶ στήν κορφὴ κανέλαι πούφαγει, ἀγωνιστήσαι, καὶ φοιτητάδαι φωτισῆσαι πού θάλασσα μᾶς ἔκταναι καὶ οὐτ' ἓνα δὲν ἀρώτησαι, πού μετὰ ἱαμβικὸν περπάτημα τὸν Πήγασσον καθάλησαι, καὶ δίπλα στήν Ἀκρόπολιν, τὸ Γολγοθᾶ κουβάλησαι, σαράνται χρόναι πούζησαι... καὶ ἄλλα πολλὰ νὰ ζήσαι, τὴν Πόλιν στὸν Κερμαϊκὸν σιμὰ νὰ κουβαλίσαι.

ΜΠΟΡΑΣ

τοῦτο ἡ θέλησις κάποτε ἀλλάζει δρόμον, ἀμα ἔρθῃ καὶ τὴν ὁδηγήσαι καλῆτερα· τὸ πείσμα δὲν ἀλλάζει, ἀφοῦ ὁδηγία δὲν ἔχει. Μὰ νὰ σὰς τὰ ψυχολογῶ νέντα σκέττα; Ὅριστε. Δὲν τὸ φταίω γώ. Τί νὰ γίνῃ πού συχνὰ ὁ ἓνας ἢ ὁ ἄλλος θάκούσῃ τὴ φαντασίαν του, τὸ καπρίτσιον τὸν θάκούσῃ, γιὰ νὰ μὴν ἀκούσῃ, τουλάχιστον σὲ ὅλα—τὸ τουλάχιστον εἶναι ἀριστοσύνη— γιὰ νὰ μὴν ἀκούσῃ τάχα τὸν Ψυχάρη, σὰ νὰ μὴν ἀκούγῃ πρῶτος ὁ Ψυχάρης ἓναν κανόνα πού στέκει ὄξω ἀπὸ τὸν ἑαφτό του, καὶ πού ἀναγκάζεται πολλὰς φορὰς ἴσια ἴσια ὁ Ψυχάρης τὸν ἑαφτό του νὰ βασανίσῃ, γιὰ νὰ τὸν ἀκούσῃ καλά(10).

Ἐγὼ παιδάκια μου, τύραννος δὲν εἶμαι. Ἄλλη τέχνη, ἄλλη δύναμις δὲν ἔχω παρὰ νὰ σὰς ξηγῶ ἓνα ἓνα. Πρῶτος μαθητῆς σὰς θὰ προκηρυχθῶ, ἀμα μετὰ πείσεται πὼς ἀντίς τὸν τάδε τύπον, πιὸ σωστὰ τὸν τάδε πρέπει νὰ συνήθισω. Τόδειξα κιόλας πὼς μετὰ χαρὰ

10) Κατωρῶσαμε μόνον μερικοὶ, ὁ Ἀργύρης Ἐφταλιώτης, ὁ Γρυπάρης, ὁ Ἐρμονας, ὁ Μαρκετῆς, ὁ Παρορίτης, ὁ Σκοπελίτης, ὁ Ταγκόπουλος—καὶ ὁ Σίμος Μενάρδος, στὰ γράμματα πού μοῦ γράφει—μαζὶ μ' αὐτοὺς δύο τρεῖς ἄλλοι, νάκολουθοῦμε τὸ ἴδιον σύστημα στήν ὀρθογραφίαν καὶ στὴ γλώσσα. Κοιτάξτε ὅμως τὸν Παλαμά, πὼς τὰ κανονίζει καὶ πᾶει. Ἀνοίξτε τὸ Δωδεκάλογον, σ. 110. Τί λέει; Τῶ γυναικῶν. Νὰ το στὸ τέλος καὶ ἀφτό.

“Ο ΝΟΥΜΑΣ”

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ ΣΥΝΤΡΟΜΗ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΗ

Γιὰ τὴν Ἀθῆνα Δρ. 8.—Γιὰ τῆς Ἐπαρχίαι Δρ. 7
Γιὰ τὸ Ἐξωτερικὸν Φρ. 10.

Γιὰ τῆς ἐπαρχίαι δεχόμεσαι καὶ τειμήραι (2 Δρ. τὴν τριμηνίαν) συντρομῆαι.
Κανένας δὲ γράφεται συντρομητῆς ἂν δὲ στείλει μπροστὰ τὴ συντρομῆ του.

10 λεπτά τὸ φύλλον λεπτά 10

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ. Στὰ κδόσκαι (Σύνταγμα, Ὁμόνοια-Ἐθν. Τράπεζα Ἰπ. Οἰκονομικῶν, Σταθμῶς Τροχιδόδρομου (Ἀκαδημία), Βουλῆ, Σταθμῶς ὑπόγειου Σιδηροδρόμου (Ὁμόνοια), στὰ βιβλιοπωλείαι «Ἐστίας» Γ. Κολάρου καὶ Σακέτου (ἀντικρυ στὴ Βουλῆ).

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Οἱ ἀρχαιολογικοὶ βαρβαρισμοὶ.— Ἡ Ἐθνικὴ γιορτή.— Οἱ Ἕλληνας στήν Ἀφρική.— Ἀγιογραφίαι καὶ προσωπικά.— Καὶ πάλι ὁ κ. Χατζηδάκης.

Οἱ ΒΑΡΒΑΡΙΣΜΟΙ ἔακολουθοῦναι πάνω στήν Ἀκρόπολιν. Οἱ ἀρχαιολογοὶ ξεριζώσαναι τὰ χαμομήλαι καὶ τῆς παπαρῶναι γιὰ νὰ καθαρίσῃ ὁ τόπος, μ' ἀλήθειαν γιὰ νὰ γεμίσῃ σκόνη, ὅμως τώρα μαθαίνουσαι πὼς φυτεύουσαι κισσοὺς δίπλα στὸ πεζοδῶν τῶν τειχῶν τοῦ Κίμωναι. Κισσοὺ στήν Ἀκρόπολιν! Μὰ περιβόλι θὰ τὴν κάνουσαι; Δὲ μείνει πιά παρὰ νὰ βάλουσαι καὶ συντριβάναι καὶ γούρνας μετὰ χρυσόφαι μέσαι. Κ' ἴσως γλήγορα νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸ γιαι τέτοιαι μᾶς δύνουσι ἐλαίδαι οἱ τρεῖς φουρκίαι πού φυτεύουσαι πρὸς τὰ δυτικὰ τοῦ Παρθενῶναι. Ὡ Φειδία! Ἐκεῖ πού ἄλλοτε ἔλαμπε τὸ κράνος καὶ ἀστράφταναι τ' ἄρματα τῆς Προμάχου Ἀθῆναι τώρα οἱ ἀπόγονοὶ σου ὀρμιάζουσαι χουρμάδαι!

Κάποιος ἐπὶ τέλους πρέπει νὰ σώσῃ τ' ἀρχαία μνημεῖαι ἀπὸ τὰ ὄργαι τῶν ἀρχαιολόγων. Ἄν τοὺς ἀρίστουσαι τὸ δρόμον λυτέρο δὲν πρέπει νὰ μᾶς φανῇ παράξενον ἂν τὸ καταφέρουσαι νὰ βγάλουσαι ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ ἐρεῖται κάθε χάρη καὶ ἰδιορρυθμίαι πού τοὺς ἔδωσαι ἡ μεγάλῃ τεχνίτη ἡ Φύσις καὶ τῆς ἱστορίας οἱ ἀλλαξοκαιρίαι. Δίχως ἄλλο θὰ φαντάζουσαι πὼς αὐτέαι ὁ καθαρισμὸς καὶ ἐξωραϊσμὸς τῆς Ἀκρόπολης θ' ἀρέσῃ στοὺς ξένουσαι. Ἐμεῖσαι δὲ συνηθίζουσαι νὰ πολυρωτοῦσαι τοὺς ξένουσαι γιὰ τὰ δικὰ μᾶς πράματα, γιαι πρῶται πρῶται ρωτοῦσαι τὴ δικὴ μᾶς τὴ ρωμαϊκὴ ψυχῆ. Ὅμως ἂν αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα ἔχει σημασίαι γ' αὐτοὺς μπορούσαι νὰ τοὺς βεβαίωσουσαι πὼς—ἀπ' ὅσαι ἀκούσαμε—λάθος κάνουσαι, γιαι οἱ ξένοι ἔχουσαι ἀναναχτήσαι μετὰ τοὺς βαρβαρισμοὺς πού

μου, μετὰ σέβασ, μετὰ βνωμοσύνη σὰς ἀκολουθῶ ἐκεῖ πού ἔχετε δικίον. Δὲν ντρέπουσαι διόλου. Φιλότιμον σ' ἀφτά δὲν ἔχω. Λέω μάλιστα νὰ σὰς δώσω καὶ μίαν ἀφορμὴ καινούρια, νὰ μοῦ τὸ μολογήσαι ἀπατό σὰς. Γιαιτὶ μὴ βλέπεσαι πού φωνάζω καὶ σὰς τὰ ψέλου. Ἀγαπᾶ ὅποιος ψέλου καὶ φωνάζει, ὅποιος ἔσαι καὶ θυμῶναι. Ὅποιος τὰ κρύφτει μέσα του εἶναι κακόσ, ὄχι ὅποιος τὰ κουνουλίξει μετὰ τὴν εἰλικρινείαν, μετὰ τὴν ἡτυχιαι τῆς πίστης καὶ τῆς ἀλήθειαι.

Τὸ λοιπὸν, ξέρεσαι πὼς θὰ τελειώσῃ ἀφτὴ μᾶς ἡ κουβένται;

Μ' ἓνα ταξίδι.

Ἐμαθα τῆς προάλλαι πὼς ὁ Ταγκόπουλος πῆγε στήν Πρίγκηπον, τὸ θεόμορπον τὸ νησί, νὰ συναγρικηθοῦναι, μετὰ τὸ Φωτιάδην μᾶς καὶ μετὰ τοὺς φίλουσαι, γιὰ ἓνα δυὸ ζητήματα πού ἀφοροῦναι τὸ Νουμά. Ἐγὼ λέω καμιά μέραι ὅλου μᾶς στήν Πρίγκηπον νὰ πάμε, νὰ κάμουσαι συνέδριον στοῦ Φωτιάδην, νὰ ξετάσουσαι πιά τὰ πιὸ σπουδαία τὰ ζητήματα τῆς γραμματικῆς, νάκούσω τὴ γνώμη σὰς, νάκούσεσαι τὴ δικὴ μου, καὶ νὰ εἶμασαι σύφωνοι σὰν τὰ καλά τὰδέρφαι.

Ἐνα μονάχα θὰ σὰς παρακαλέσω, νὰ μὴ μετὰ βάλετε πρόεδρον, ἐπειδὴ ὁ πρόεδρος σωπαίνει καὶ γιὰ σκοπέσω νὰ μωρολογῶ ἀλάκαιραι ὄργαι.

Νὰ σὰς καὶ πάλαι οἱ ἀστερισκοὶ. Θὰ πῆ πὼς τέλειωσαι τὸ νούμερον δυὸ. Καὶ τέλειωσαι περίφημον, ὅσο δύσκολον καὶ ἂν εἶταναι, ἀφοῦ σὰς μίλησαι μετὰ τὴν καρδιά μου, καὶ ἡ καρδιά νίκησαι πάντα ὅλαι τῆς δυσκολίαι.

Ἄς ἀρχίσουσαι τώρα καὶ τὸ τρίαι. Μετὰ τὸ συμπάθειον πού λέει ὁ χωρικὸς.

Τὸ τρίαι πολὺ πιὸ ἐφικτόν. Γιὰ τοὺς δασκάλουσαι. Μὰ νὰ ξαναγυρίσουσαι πρῶται στὸ ζήτημα τῆς ἠθικῆς, ἀφοῦ τὸ προκηρύξαμε κιόλας πὼς ἠθικὸ ζήτημα τὸ ζήτημα τὸ γλωσσικόν.

Μετὰ τὴν ἠθικὴν λοιπὸν ὁ ἄθροπος κάνει δύναμι καὶ μετὰ τὴ δύναμις μπορούσαι νάντισκέται ἡσυχαι, δίχως λόγια πολλὰ, μὰ καὶ δίχως φόβον. Βλέπω καὶ ἡ δειλίαι σὲ μερικοὺς μᾶς φίλουσαι εἶναι μεγάλῃ. Ἐνας ἀξάφαι θὰ σοῦ τὰ φέρῃ μετὰ τρόπο πού νὰ σοῦ γράψῃ τὴ δημοτικὴν μόνον σὲ στίχουσαι, ἐνῶ γιὰ τὰ πεζὰ ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἀντάρα. Σὰν τοῦ τὸ παρατηρήσαι καὶ τοῦ τὰ ποδείξῃ πὼς ἀπὸ τέτοιον λόγο δὲν ξεπέζεσαι ἀπὸ τὸν Πήγασσον του, σοῦ ἀποκρίνεσαι γλυκὰ πὼς μᾶς ἀγαπᾶ, μᾶς θαμάζει, καὶ ὅ.τι θελεσαι, μὰ πὼς γιὰ τὸ ζήτημα δὲ σκοτώνεται τὸ συλλογίζεσαι ψυχρά. Παιδιάτικαι ἀνώφελεσαι ψυχῆαι. Senza infamia

προσυχαιούν την 'Ακρόπολη. Μὴ κι ἀντίθετη νὰ εἶταν ἡ γνώμη τους πάλι θὰ τὸ φωνάζαμε πὼς τέτοια συγγυρίσματα εἶναι ἱεροσυλία κι ἀρνηση τῆς ζωῆς.

Ἡ ΕΘΝΙΚΗ τελετὴ πέρασε μπροστά μας νυσταγμένη καὶ κάπως βιαστικὴ. Κόσμος στοὺς δρόμους λίγος κι ἀδιάφορος. Νομίζεις πὼς βγαίνει ἔτσι νὰ δῆ κάποια τελετὴ ξένη πού δὲν ἔχει ἀλήθεια τίποτε νὰ κάνῃ μὲ τὴ δική του ζωὴ. Οὔτε μιὰ φωνὴ ἐνθουσιασμοῦ οὔτε καν ἡ σιωπὴ τῆς συγκίνησης. Στὰ πεζοδρόμια—γύρω στὸς στρατιώτες τῆς παράταξης—ὁ λαὸς κουβέντιαζε γιὰ τὶς στολὲς τῶ μεγαλοσιάνου καὶ γιὰ τὸ καπέλλο τῆς μιᾶς πριγκιπέσσας ἢ τὰ διαμαντικά τῆς ἄλλης. Τὸ νόημα τῆς τελετῆς φαινόταν νὰ τοῦ ξέφευγε ὁλότελα.

Εἶναι κρίμα νὰ πεθαίνῃ ἔτσι ἡ πίστις ἑνὸς λαοῦ. Καὶ κείνο πού στέκει στὸν ἱστορικὸ νὰ ψυχολογήσῃ εἶναι ἂν ὁ λαὸς ἔχασε τὴν πίστιν ἐπὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴ δόξαν τῆς φυλῆς του ἢ ἂν πέθανε μοναχὰ ἡ πίστις του γιὰ τοὺς πολιτικούς πού τὸ κυβερνοῦνε. Ἐμεῖς ἐλπίζουμε πὼς εἶναι μόνο τὸ δεύτερο.

ΦΑΙΝΕΤΑΙ πὼς ὁ κ. Σκωτίδης, διπλωματικὸς πράχτορας στὸ Κάιρο, ἔβγαλε ἕνα φυλλάδιο ὅπου μᾶς δείχνει τί κάνει ὁ Ἑλληνισμὸς στὸ Σουδάν. Τὸ φυλλάδιο δὲν τὸ εἶδαμε ἀκόμα ὅμως ἂν κρίνουμε ἀπὸ κείνα πού γράφανε οἱ φημερίδες ὁ Ἑλληνισμὸς κάνει κεῖ κάτω θάματα καὶ ξαπλώνεται καὶ προκόφει ὁλόενν.

Ἐπιδοκιμάζουμε βέβαια τὴν κυβερνητικὴν ἐνέργειαν αὐτὸ τὸ ζήτημα καὶ μιᾶς καὶ τρέξανε στὸ Σουδάν τόσο Ἕλληνες, σωστὸ εἶναι νὰ προσπαθῆ τὸ κράτος μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἀντιπροσώπων του νὰ παρακολουθῆ τὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο πού ξενιτεύτηκε κεῖ πέρα καὶ νὰ δοκιμάσῃ νὰ τὸ διοργανώσῃ σὲ τρόπο πού νὰ μὴ χαθῆ ὁ δεσμὸς του μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ ἀποικισμὸς ὅμως αὐτὸς στὸ Σουδάν μᾶς φέρνει σὲ πῶ γενικούς συλλογισμούς. Μᾶς θυμίζει ἄλλῃ μιὰ φορὰ τί κακὸ πού κάνει στὸ ἔθνος ἡ τυχοδιωχτικὴ αὐτὴ ὁρμὴ πού τὸ σκορπίζει στοὺς τέσσερις ἀγέρχους. Καὶ δῶ βέβαια δὲν εἶναι μόνο οἰκονομικοὶ λόγοι πού δουλεύουν, εἶναι καὶ ψυχολογικοί. Ὁ Ρωμῖος τὸ ἔχει φυσικὸ του νὰ εἶναι ζυγνὸς τεμπέλης. Ἄν εἶτανε τεμπέλης μόνο ἢ ἂν εἶτανε ζυγνὸς δουλευτῆς τότες ἢ θὰ ἔμεινε καρφωμένος στὸ χῶμα τῆς πατρίδας του προσπαθώντας νὰ ψευτοζήσει μὲ τὴ δουλειὰ του ἢ θὰ δοκίμαζε νὰ πάρῃ σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Σλάβου (ἢ κάθε ἄλλου ὄχτροῦ του) τὸ χῶμα πού πατᾶ ἐπὶ τὴ Μακεδονία καὶ ἐπὶ τὴ Θράκη. Ὅμως εἶναι ζυγνὸς τεμπέλης. Καὶ γι' αὐτὸ τοῦ ἀρέσει τὸ ἐμπόριο πού τοῦ ἐπιτρέπει νὰ μεταχειρίζεται τὴν ζυγνάδα του πᾶν ὅσων ἄλλων τὴ δουλειὰ. Ἐκεῖνος σκεδὸν τίποτε δὲν παράγει, μὰ πλουτίζει ἀπὸ τὴν παραγωγὴ τῶν ξένων. Καὶ δὲν τόνε νοιάζει γι' αὐτὸ νὰ ξενιτευτῆ στὰ πέρατα τῆς γῆς.

ΜΕΡΙΚΟΙ βλέπουνε σ' αὐτὸ ἐπιχειρηματικότηταν καὶ

ὄπερὸς διανοητικὴ. Κι ἀπὸ μιὰ μεριά ἔχουνε δίκιο. Τὸ ἔθνος ὅμως ζημιώνεται σημαντικὰ μὲ τὴ σκορπιστικὴ ἐμπορομανία τοῦ Ρωμιοῦ. Ζημιώνεται γιὰτὶ χάνει ἔτσι ἀνθρώπους, ζημιώνεται γιὰτὶ ὁ πλουτισμὸς μερικῶν ἀπ' αὐτοὺς σπρώχνει καὶ τοὺς ἄλλους νὰ περιφρονοῦν τὴν καματερὴ δουλειὰ καὶ νὰ παραιτοῦνε τὴ γεωργίαν, ζημιώνεται παρὰ πᾶν ἄπ' ὅλα γιὰτὶ χάνει τὸ χῶμα. Ὁ φυλετικὸς πόλεμος στὸν Αἴμο γίνεται γιὰ τὸ χῶμα. Καὶ τὸ χῶμα θὰ τὸ πάρῃ κείνος πού τὸ βασιτᾶ μὲ τὴ γεωργίαν καὶ τὴ βιομηχανίαν, ὄχι κείνος πού ἐμπορεύεται τὰ γεννήματα καὶ τὴν ἐξαγωγή. Κι ὅσο πῶς κοντὰ στὸ χῶμα βρίσκεται ἕνας λαὸς τόσο πῶς βαθεῖα καταλαβαίνει τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν καὶ τόσο πῶς συστηματικὰ μπορεῖ νὰ μαζευτῆ γιὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς ὀχτροὺς του.

Ἐμεῖς ὅμως πάμε στὸ Σουδάν γιὰ νὰ βοηθήσουμε τοὺς Ἑγγλέζους νὰ φέρουνε τὸν πολιτισμὸ στὸ κέντρο τῆς Ἀφρικῆς. Στὶς δικὲς μας χώρες ἀφίουμε τ' ἄλλα ἔθνη νὰ μᾶς παίρνουνε σιγὰ σιγὰ τὸ χῶμα. Πολλὸ φοβούμεστε πὼς ἂν ἐξακολουθῆσῃ αὐτὴ ἡ πολιτικὴ θὰ καταστῆσῃ νὰ γίνουμε ὅλοι μας τραπεζίτες κ' ἐμποροὶ σὰν τοὺς Ἑβραίους δίχως ῥίζα πουθενὰ καὶ δίχως δικὸ μας πολιτισμὸ.

ΚΑΠΟΙΟΣ ταχίντης ζουγράφει τὶς εἰκόνες τοῦ τέμπλου σὲ μιὰν ἐκκλησίαν τῆς Νάξου. Φαίνεται πὼς κι αὐτονοῦ, καθὼς καὶ στοὺς προραφαηλίτες καὶ στοὺς κλασικούς ἀκόμα ζουγράφους τῆς Ἰταλικῆς Ἀναγέννησης, τοῦ ἄρεζε νὰ βάζῃ ἐπὶ τὴν ἀγιογραφίαν του καὶ πρόσωπα γνωστά. Ἔτσι παραστήσε σὲ κάποια εἰκὸνὰ του καὶ τὸν ἐπίσκοπο Παροναξίας—ὄχι σὰν ἄγιο, μὰ σὰν ἄνθρωπο πού ἔρχεται νὰ μετανοήσῃ.

Σὰν τελειώσε τὴ δουλειὰ του ὁ ζουγράφος φώναξε τοὺς ἐπιτρόπους νὰ τῆνε δοῦνε. Μ' αὐτοὶ πῆγανε νὰ σκάσουν ἀπὸ τὸ θυμὸ. Ὁ ἐπίσκοπος δὲν εἶτανε φίλος τους. Πῶς λοιπὸν αὐτοὶ νὰ τὸν ἀφίσουνε μέσα σὲ ἀγιογραφίαν τῆς ἐκκλησίας τους; Καὶ δίχως νὰ χάσουνε καιρὸ βάλανε καὶ ζύσανε τὸ πρόσωπο τοῦ μισητοῦ ἐπισκόπου.

Τὸ περιστατικὸ εἶναι μικρῆς σημασίας. Ὅμως δείχνει σὲ τί πρωτόγονη ψυχολογικὴ κατάστασιν βρίσκονται μερικὸι ἄνθρωποι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. Εἶπαμε μερικοὶ μὰ δὲ θὰ μᾶς φαινότανε παράξενο, ἂν αὐτοὶ οἱ μερικοὶ εἶτανε κ' ἡ πλειονοψηφία. Τὰ προσωπικὰ κυβερνοῦνε σκεδὸν κάθε τί σὲ τοῦτον τὸν τόπο καὶ βλέπουμε τώρα πὼς οὔτε καν οἱ ἀγιογραφίες δὲ γλυτώνουνε ἀπὸ τὴν τυραννίαν αὐτοῦ τοῦ νόμου.

ΤΑ ΞΕΣΠΛΑΘΜΑΤΑ τοῦ κ. Κατζίδακη κατὰ τῆς δημοτικῆς καὶ τῶν ὁπαδῶν τῆς ἐξακολουθήσανε καὶ τούτῃ τὴ βδομάδα. Προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ πὼς ἡ πολιτικὴ μας εἶναι ἀντεθνικὴ. Καὶ σ' ἕνα κύριό τους ἄρθρο «οἱ Ἀθηναῖοι μᾶς λένε καθαρὰ ἀντεθνικούς».

Αὐτὰ τὰ ἔχουμε ἀκούσει κι ἄλλοτες. Ἄλλῃ ἀπάντησιν δὲν ἔχουμε παρὰ μιὰ καὶ τελειωτικὴ. Ἐμεῖς δουλεύουμε μ' εὐλιχρίνεια γιὰ τὸ ἔθνος καὶ ξέρουμε τί θὰ πῆ ἀληθινὸς πατριωτισμὸς. Μᾶς εἶναι ἀδιάφορος οἱ βρισίες κ' οἱ κκοκῆθειες.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΞΕΓΥΜΝΩΜΑΤΑ*

§ 14

'Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος.

Ὁ Πολίτης ὁ Νικουσης μᾶς φάνηκε ἄνθρωπος τετραξυπνος, ἀκοίμητος, πού ποτές δὲν παραπατοῦσε, λοιπὸν καὶ δὲν ἔπεφε· ἐπειδὴ ἐπὶ τὴν ἀνάγκην ἀποχαιρετοῦσε τὰ δύσβατα μονοπάτια τῆς ἀλήθειας κ' ἔβγαине ἐπὶ τὴν ἀπλοχωρίαν. Ὁ Χιώτης ὅμως ὁ Μαυροκορδάτος, ἂν κι ἀμάρτησε θανάσιμα πουλώντας τὴν ἀξιοσύνην του στοὺς ἐχτροὺς τῆς πατρίδας του, μᾶς δείχνει κάποια περσότερη λεβεντιά, κι αὐτὸ τὸ χρωστοῦμε ἴσως ἐπὶ τὴν ἐξοχίαν του μὲ τὴν Ρωξάντρα, εὐγενικὰ γυναίκα καὶ συνάμα τόσο σοφὴ, πού κατὰ τὸ χρονογράφο τῆς ἐποχῆς τῆς ἀρχόντου περιηγῆται ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ συνομιλοῦσαν μαζὶ τῆς κ' ἐθαύμαζαν τὴν σοφίαν τῆς.

Ἄφου ἔμαθε κι αὐτὸς τὶς χρειαζόμενες γλώσσες, Εὐρωπαϊκὲς κι Ἀσιατικὲς, ἔγινε ἐπὶ τὴν ἀρχὴν γραμματικὸς τοῦ Νικουση. Ἄπ' ἐκεῖ μὲ τὸν καιρὸ ἀνεθῆκε ἐπὶ τὴν διερμηνείαν. Δὲ φαίνεται νὰ ἔλαμψε πολὺ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν. Ἐπειδὴ τὸ σπουδαιότερο περιστατικὸ τῆς πρώτης ἐποχῆς του φαίνεται νὰ εἶναι κατὰ πῶ μᾶς θυμίζει τὴ συζήτηση ἐκεῖνη τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ ἐπὶ τὴν πρώτην ἐποχὴν τοῦ Νικουση. Αὐτὴ λοιπὸν τὴ φορὰ τὸ ζήτημα εἶταν, πού νὰ καθῆσῃ ὁ Πρέσβης τῆς Γαλλίας· σὲ θέσιν σὰν τοῦ Βεζίρη, ἢ σὲ κατώτερη θέσιν. Κ' ἐπειδὴ ὁ Βεζίρης ἀπαιτοῦσε νὰ καθῆσῃ ὁ Πρέσβης σὲ κατώτερη θέσιν, πῆρε τὰ δῶρα του ὁ Πρέσβης κ' ἔφυγε.

Μὲ τέτοια μικρολογήματα παραγεμίζουν οἱ χρονογράφοι τὰ πρῶτα του χρόνια. Τὴν καθαυτὴν ἱστορικὴν του παρουσίαν μᾶς τὴν κάμνει ὁ Μαυροκορδάτος ἐπὶ τὴν ἐξστρατείαν δηλαδὴ τῆς Βιέννας. Ἀπότυχῆ ὅμως ἡ ἐξστρατεία ἐκεῖνη, ὀργίστηκε ὁ Σουλτάνος, θανάτωσε Πασάδες καὶ Τεφετάρηδες, καὶ μόλις γλύτωσε τότες ὁ Μαυροκορδάτος μὲ τὸ χαμὸ τῆς περιουσίας του, μὲ φυλάκισμα καὶ μὲ ζύλο. «Τύχῃ οἰκτρὰ τῶν δούλων τῶν εἰς ἀρχοντας μεταμφευσνημένων», λέει μὲ ρητορικὸν λυρισμὸ ὁ ἱστορικὸς μας. Σωστότερα θάκρινε, νομίζουμε, ἂ μᾶς ἔλεγε, «τῶν δούλων Ρωμιοῦν τῶν εἰς ἀρχοντας Ρωμιοῦς μὴ μεταμφευσνημένων».

* Ἡ ἀρχὴ τοῦ στὸν ἀριθ. 281.

mià e senza lode. Καὶ γιὰτὶ; Γιὰτὶ τοὺς δασκάλους διόλου ψυχρὰ δὲν τοὺς συλλογίζονται, ἀφοῦ τοὺς τρέμουνε ὁλόενν. Κι ὡστόσο κοντὰ στὸ νοῦ πὼς μὲ τὸ νὰ τοὺς τρέμουνε, τοὺς δίνουνε θάρρος, κ' οἱ δασκάλοι καταντοῦνε κίνυνος ἠθικός.

Νὰ πού πάλι ἐρχοῦμστε ἐπὶ τὴν ἠθικὴν καὶ θὰ δῆτε πὼς ἔχουμε δίκιο.

Πολλοὶ δημοδασκάλοι καταλάβανε πὼς γιὰ τὰ παιδιὰ, γιὰ τὸ ἔθνος, ὅζω ἀπὸ τὴ γλώσσα τὴ μητρικὴ, σωτηρία δὲν ὑπάρχει. Μέρα τὴ μέρα πληθαίνει λοιπὸν ὁ ἀριθμὸς τῶ δημοδασκάλων πού ἀκολουθοῦνε καὶ σεβονται τὴν Ἰδέαν. Οἱ ἄλλοι ὅμως οἱ δασκάλοι τὸ βλέπουνε ἀφτὸ καὶ ἡσυχία δὲν ἔχουνε. Νοιώθουνε πὼς συζήτηση νὰ πιάσουνε μαζὶ τους, γιὰ νὰ τοὺς φέρουνε μὲ τὸ μέρος τους, δὲν μποροῦνε, ἀφοῦ συζήτηση τοῦ λόγου τους δὲ συνηθίζουνε· χτυποῦνε, δὲν πείθουνε—καὶ πὼς νὰ πείσουνε; Τότες τί κάνουνε; Τὰ τυραννικὰ τὰ συστήματα κι ὁμπρός. Εἶδα τὶς προάλλες σὲ μιὰ πολιτικὴν φημερίδα—τὴν Πρωτὰ—ἕναν κατάλογο. Ἄπλως κατάλογος, ἔτσι δὲν εἶναι; Ποιόνε θὰ βλάψῃ; Ἄκουστε τώρα. Στὸν κατάλογό τῆς μετρᾶ τάχα ὅλους τῆς Πόλης τοὺς δημοτικιστάδες. Σιγὰ σιγὰ—καὶ πρέπει νὰ τὸ φανταστῆτε πόσο μῖσος, πόση ἔχ-

τρα, πόση κακὴσῆθιαν χωρεῖ σ' ἕνα τέτοιο σιγὰ, μὰ καὶ πόσος ταρτουφισμὸς—σοῦ βάζουνε μέσα στὸν κατάλογο καὶ τὰ ὀνόματα—μὲ τὸ ἀπάγγελά τους ἐννοεῖται—τῶ δημοδασκάλων πού ἀγαποῦνε τὴν ἐθνικὴν λαλίαν τους. Τὰ βάζουνε δηλαδὴ, γιὰ νὰ τοὺς πᾶψουνε, γιὰ νὰ χάσῃ τὸ ψωμί τους ἕνας πατέρας, πού ζῆ γυναίκα καὶ παιδιὰ.

Νὰ σὰς πῶ τὴν ἀλήθειαν, δὲ βάσταξα. Τῆς Πρωτῆς τὸν ἀρχισυντάχτην δὲν τονε γνωρίζω. Τὸ πρόσωπο μοῦ εἶναι ἀδιάφορο. Ἐπιασα ὅμως καὶ τοῦ ἔγραψα. Ἐπειτα συλλογίστηκε πὼς τὸ γράμμα μου τί θὰ τὸ κάμῃ; Καὶ τί ὄφελος νὰ τοῦ τὸ στείλω; Δὲν τῶστεῖλα λοιπὸ καὶ τὸ δημοσιεῖω ἐδῶ, νὰ τὸ χαροῦνε μαζὶ μὲ τὴν Πρωτὰ καὶ ἄλλοι.

Παρίσι 27 τοῦ Μᾶη 1907.

Κύριε Οἰκονομίδη,

Διὰ τῆς τῆς Φαρμακίδου ἐπὶ τὴν Πρωτὰ τῶν 29 τοῦ Ἀπρίλη 1907. Λοιπὸν, ἡσυχὰ καὶ κρῦα σὰς τὸ λέω, ἡ δουλειὰ πού κάνετε, ὁ Φαρμακίδης καὶ σεις, εἶναι ἀχρεῖα δουλειὰ. Δὲν ἔχει ἄλλη λέξιν καὶ δὲ βρίσκω. Μὰ μήτε γυρῶ. Ἐσεῖς Ἕλληνες πᾶς δὲν εἶστε. Τούρκεψε ὡς καὶ ἡ ψυχὴ σας. Βάζετε χρονογραφήματα γιὰ τοὺς μαλλιαροὺς, μόνο

καὶ μόνο γιὰ νὰναφέρετε τοὺς δημοδασκάλους πού εἶναι δημοτικιστάδες κ' ἔτσι νὰ τοὺς σηκώσετε τὸ ψωμί τους, γιὰτὶ τὸ ξέρετε πολὺ καλά πὼς θὰ τοὺς πᾶψουνε, φτάνει νὰχουνε γιὰ τὴ γλώσσα γνώμη δική τους, μελετημένη. Μαντατουρέματα καὶ προδοσίες. Τώρα τελεφετὰ, ἕνας δημοδασκαλὸς, ὁ Καρατζᾶς, γιὰ νὰ μὴ χάσῃ τοὺς λίγους παράδες τοῦ μιστοῦ πού παίρνει, ἀναγκάστηκε νὰ γράψῃ γράμμα δημοσίον, νὰ δηλώσῃ πὼς δὲν εἶναι δημοτικιστῆς, ἂν καὶ μᾶς σύνταξε ὁ ἴδιος ἕνα πολὺ πετυχημένον ἀναγνωστᾶρι γιὰ τὰ παιδιὰ, πού τὸ βράβεψε ὁ Νομῆς. Ἴδου τί μαθαίνετε ἐπὶ τὸ ἔθνος, τὴν ψεφτιά, τὴν ἀνήθικην τὴν ψεφτιά, κι ἂν τὸ νομίζετε πὼς μὲ τέτοιες ψεφτιές τὸ ἔθνος θὰ προκόψῃ, γελιέστε. Πάει κάτω καὶ τὸ φταίτε πρῶτοι ἐσεῖς.

Μὰ νὰ μὴ θαρρῆτε πὼς μπορεῖ ἕνας ἄνθρωπος νὰ βλέπῃ τέτοια καμώματα, καὶ νὰ μὴ βάλῃ τὰ δυνατὰ του, γιὰ νὰ τελειώσουνε μιὰ ὄρα προτῆτερα. Ἐγὼ ξέρω τί σὰς χρειάζεται καὶ θὰ τὸ κάμω, ἐπειδὴ κινυνέβει τῶμοιρο τὸ ἔθνος μὲ τὰ σωστά του. Ὡς τώρα σὰς λυπήθηκα ὅλους καὶ δὲ μίλησα. Θὰ γράψω ἄρθρον γιὰ τὸ ζήτημα καὶ θὰ τὸ γράψω νὰ δημοσιεφτῆ σὲ κανένα παρισιανικὸν περιοδικόν. Ἐκεῖ θὰ ξεσκεπαστοῦνε τὰ φερίματά σας. Τὶς κα-